

Printattu hyvinvointivaltio

Sosiaali- ja terveystieteiden aiheiden käsittely Ilkassa,
Aamulehdessä ja Helsingin Sanomissa 1986, 1996 ja 2006

JUHO RAHKONEN

Johdanto

Huhtikuussa 2006 kokouksen puheenjohtaja Jyrki Katainen sai aikaan julkisen keskustelun ryöpyn ehdottamalla, että kansalaisten hyvinvoinnista pitäisi antaa nykyistä suurempi vastuu järjestöille. Lausunto ymmärrettävästi kohahdutti maassa, jossa on vuosikymmenten ajan rakennettu ja vaalittu universaalin periaatteen mukaista hyvinvointivaltiota. Näin Katainen sanoi Helsingin Sanomissa politiikan toimittaja Matti Mielosen jutussa 14.4.2006:

”Mitäs jos ensi vaalikaudella osoitettaisiin vaikka yksi prosentti sosiaali- ja terveysministeriön budjetista kansalaisjärjestöille, jotka voisivat nykyistä laajemmin huolehtia etenkin lasten ja vanhusten hoidosta. Annetaan kansalaisille mahdollisuus vahvistaa kansalaisten hyvinvointia”, Katainen pohtii pääsiäisviikolla. (...)

Kataisen mielestä kansalaisten vastuun laajentaminen on selvästi kokoomuslaista politiikkaa. ”Kokoomus uskoo moniarvoiseen kansalaisyhteiskuntaan. Demareilla on näkemys, että välittäminen on ulkoistettava sopivalle viranomaiselle”, Katainen selventää. ”Se jättää ihmisen mentävän aukon hyvinvointivaltioon.”

Lausunnon jälkeisenä päivänä YLE Radio 1:n Ykkösaamu-ohjelmassa toimittaja Sakari Kilpelä kysyi Kataiselta hieman provosoivaan sävyyn, haluako tämä vaihtaa Suomen hyvinvointimallin Yhdysvalloista ja monista katolisista maista tuttuun järjestelmään, jossa terveydenhoito ja sosiaaliturva toimivat paljolti yksityisten lahjoittajien ja hyväntekeväisyyden varassa. Katainen ei ollut kärjistyksessä millänsäkään, vaan tähdensi vastauksessaan, että hän tarkoittaa järjestötoiminnalla esimerkiksi Nuoren Suomen tekemää liikunta- ja virkistystyötä, ei hyvinvointivaltion ydintoimintoja, kuten terveydenhuoltoa ja sosiaaliturvaa. Silti Ka-

taisen avauksesta jäi varmasti monen mieleen ajatus, että kokoomus näkisi mielellään koko nykyisen hyvinvointimallin muuttuvan järjestöjen ja vapaaehtoistyön pyörittämän hyvinvointiyhteiskunnan suuntaan. Median vastaanottoa käsittelevät tutkimukset ovat nimittäin osoittaneet, että ihmiset unohtavat varsin pian uutisissa ja muissa jutuissa olevat *yksittäiset elementit*, mutta sitäkin paremmin he muistavat *yleiset ilmaukset*. Ajantanaan nämä yleiset ilmaukset muuttuvat osaksi heidän maailmankuvaansa ja tapaansa hahmottaa todellisuutta. (Kensicki 2004, 54.)

15.4.2006 sama lehti, joka oli julkaissut Kataisen ehdotuksen, tyrmäsi sen pääkirjoituksessaan selväsanaisesti. Helsingin Sanomien pääkirjoitus oli otsikoitu ”Vanhusten ja lasten hoitoa ei saa säilyttää järjestöille”.

(...) Suomessa on valittu malli, jossa ihmiset maksavat veroja ja niistä kertyneillä varoilla tuotetaan palveluja kansalaisille. Ihmisillä itsellään on toki myös vastuuta hyvinvoinnista, ja yleensä myös omaiset auttavat sen minkä voivat.

Kansalaisjärjestöillä on tärkeä rooli ihmisten kanssakäymisen ja harrastustoiminnan tukemisessa. Kansalaisjärjestöt järjestävät lasten harrastuspiirejä ja vanhusten ystäväpalvelua.

Järjestöille ei kuitenkaan saa säilyttää velvollisuutta hoitaa vanhuksia ja lapsia. Hoitaminen on ammattilaisten työtä, ei harrastustoimintaa, jota tehdään silloin kun jaksetaan.

Helsingin Sanomien kanta tuli selväksi, mutta se on vain yksi pääkirjoitus yhdessä lehdessä. Tästä kumpuavatkin artikkelini tutkimuskysymykset: Millaisin näkökulmin ja painotuksin suomalaisessa lehdistössä käsitellään hyvinvointipalveluja? Kallistuuko lehdistö enemmän Kataisen perämaan hyvinvointiyhteiskunnan vai Helsingin Sa-

nomien pääkirjoituksen kannattaman hyvinvointivaltion suuntaan? Ketkä julkisuudessa pääsevät puhumaan näistä asioista ja millaisissa yhteyksissä? Onko uusliberalismi vaikuttanut sosiaali- ja terveystalouden kirjoitteluun? Aloitan tutkimukseni käymällä läpi uusliberalistisen ideologian sekä sosiaali- ja terveystalouden taustoja. Sitten analysoin empiiristä media-aineistoa. Lopuksi esitän yhteenvedon ja pohdin, mitä lehtien tapa käsitellä sosiaali- ja terveystaloudellisia aiheita merkitsee hyvinvointivaltion tulevaisuudelle.

Uusliberalismi median sisältöjen tausta-vaikuttajana

Edellä siteeratussa uutisessa tuotiin julkilausutuksi esiin, että kyse on politiikasta ja nimenomaan tietynlaiseen ideologiaan perustuvasta politiikasta ("Kataisen mielestä kansalaisten vastuun laajentaminen on selvästi kokoomuslaista politiikkaa"). Tämä on varsin poikkeuksellista, sillä yleensä uusliberalismin mukaiset, valtion roolia supistavat muutokset ovat Suomessa edenneet pikemminkin käytännöllisinä vastauksina käytännöllisiin kysymyksiin kuin minkään julkituodun ideologian tai ajattelumallin ohjaamina (Kantola 2002, 283; Julkunen 2001, 285).

Huomio kiinnittyy myös Kataisen käyttämiin termeihin: tässä uutisessa hän puhuu hyvinvointivaltiosta, kun taas yleensä hän on monien muiden oikeistopoliitikkojen tapaan käyttänyt laajempaa käsitettä hyvinvointiyhteiskunta. Oman käsitykseni mukaan nämä kaksi termiä olisi syytä pitää erillään: hyvinvointiyhteiskunta on sana hämärä sen vuoksi, ettei siitä käy ilmi, millä tavoin hyvinvointi saavutetaan; kyllä kai hyvinvointi on jokaisen demokraattisen yhteiskunnan tavoite. Hyvinvointiyhteiskunta voidaankin nähdä yleisenä päämääränä, kun taas hyvinvointivaltio on yksi väline tuon päämäärän saavuttamiseen. Alan tutkimuskirjallisuudessa tunnustetaan, ettei hyvinvointivaltiokaan ole ristiriidaton käsite, mutta se on kuitenkin selitysvoimaisempi kuin hyvinvointiyhteiskunta. Esimerkiksi Raija Julkunen (2001, 15) ilmoittaa sosiaalipolitiikan muutosta käsittelevän kirjansa alussa, ettei hän käytä hyvinvointiyhteiskunta-sanaa.

Vaikka hyvinvointiyhteiskunnasta ovat puhuneet muutkin kuin poliittista oikeistoa edustavat, muun muassa tasavallan presidentti Tarja Halonen, on se leimallisesti uusliberalistinen käsite.

Anu Kantolan (2002, 323) mukaan uusliberalismin perustuvat käsitteet, kuten kolmas sektori ja kansalaisyhteiskunta. Uusliberalismin ihanteena on eräänlainen tee-se-itse-ihminen, joka ei jättäydy hyvinvointivaltion viranomaisten holhottavaksi vaan kantaa yksilönä vastuun itsestään. Uusliberalismin liittyminen paitsi "passivoivan" ja "holhoavan" hyvinvointivaltion kritisoiminen myös ylipäänsä pyrkimys supistaa valtion ja muun julkisen sektorin roolia sekä antaa markkinatalouden voimille aikaisempaa enemmän valtaa yhteiskunnallisen kehityksen määrittelemisessä.

On tosin huomattava, että arkikielessä ja monien poliitikkojen puheissa hyvinvointiyhteiskuntaa käytetään hyvinvointivaltion synonyyminä. Useinkaan valinta näiden kahden käsitteen välillä ei ole ainakaan tietoisesti poliittinen. Niiden välillä tekevät eron yleensä vain alan hyvin perehtyneet. Tämän artikkelin kysymyksenasettelun kannalta jaottelu hyvinvointivaltioon ja -yhteiskuntaan on kuitenkin keskeinen: pohjimmitaan siinä on kysymys asemoitumisesta individualismin-kollektivismi-ulottuvuudella. Veroilla rahoitettu julkinen sektori perustuu siihen, että kansalaiset delegoivat palveluiden tuottamisen valtiolle. Sitä voidaan hegeliläis-snellmanilaisesta ajatteluperinteestä käsin tarkastella eräänlaisena "kollektiivisubjektina" (ks. Pulkkinen 1998), joka on enemmän kuin erillisten yksilöiden summa. Sitä vastoin hyväntekeväisyyteen perustuvassa hyvinvointimallissa ihmiset voivat oman harkintansa mukaan antaa rahojaan ja työpanostaan kulloinkin hyväksi katsomaansa tarkoitukseen ilman, että välissä toimii julkinen valta. Näin yksilön valintamahdollisuus on suurempi kuin veroilla rahoitetussa mallissa. Tähän Katainenkin viittaa edellä todetessaan, että "kansalaisten vastuun laajentaminen on selvästi kokoomuslaista politiikkaa".

Progressiivisen verotuksen maissa, kuten Suomessa, suurituloiset tekevät absoluuttisesti ja suhteellisesti suuremman osuuden hyvinvointivaltion rahoittamisessa kuin pienituloiset, ja sen vuoksi on ymmärrettävää, että juuri kokoomus haluaisi lisätä kansalaisten mahdollisuuksia päättää yksilöllisesti rahankäytöstään. Taustalla on oletamus, että (keski- ja suurituloisten) verotuksen alentaminen lisäisi taloudellista toimeliaisuutta. Tästä näkökulmasta progressiivista verotusta on viime aikoina kritisoitu ja sen tilalle on tarjottu suhteellista verotusta, jota on julkisessa keskustelussa virheellisesti nimitetty "tasaveroksi", yhdysvalta-

laisen esikuvan ”flat tax” mukaisesti. Suhteellinen verotus sopii uusliberalistiseen ajattelutapaan paremmin kuin progressiivinen verotus, ja siksi verokeskustelua on yritetty varsinkin elinkeinoelämän puolelta nostaa julkiselle agendalle.

Uusliberalismi sekoitetaan helposti filosofiaan nimeltä liberalismi, vaikka ne ovat eri asioita. Eräiden arvioiden mukaan uusliberalismi ei ole uutta eikä liberalismia (Löppönen 2006, 46). Ainaakaan poliittista liberalismia puhtaimmillaan se ei ole, vaikka Suomessa uusliberalismiin liittyy selvästi arvoliberalismi. Kuten Kantola (2002, 326) toteaa, markkinoiden vapauden kannalle asettuneiden suomalaisten päättäjien puhetapa ”ei tunnu olevan sopusoinnussa liberalismiin valoisan ja yksilöön uskovan ihmiskuvan kanssa”.

Uusliberalismi tulee nähdä nimenomaan taloudellisena liberalismina, joka on nimensä mukaisesti tullut uudestaan. 1800- ja 1900-luvun molemmin puolin maailmassa elettiin edellistä globalisaation ja markkinaliberalismin aikaa, johon kuuluivat muun muassa suuret siirtolaisvirrat ja vilkas kansainvälinen kaupankäynti. Silloin maailma toden teolla globalisoitui. Tuolloinen kehitys kuitenkin katkesi ensimmäiseen maailmansotaan ja 1930-luvun lamaan. Toisen maailmansodan jälkeen länsimaissa omaksuttiin yleisesti keynesiläinen näkemys, jonka mukaan markkina-voimat tarvitsevat julkisen vallan ohjausta. Tämä oli hyvinvointivaltioiden rakentamisen kulta-aikaa. Vuonna 1973 tuli kuitenkin öljykriisi, ja uusliberalismia voidaan pitää vastavetona kriisin aiheuttamaan taloudelliseen epävakauteen. 1980-luvulla, etenkin Reaganin ja Thatcherin valtakausien siivittämänä, uusliberalismi levisi päättäjien keskuudessa ja siitä tuli yleisesti hyväksytty tapa hahmottaa maailmaa (ks. Väyrynen 2001). Myös Neuvostoliiton ja Itä-Euroopan kommunistisen yhteiskuntajärjestelmän hajoaminen vuonna 1991 vaikutti uusliberalismin etenemiseen.

Uusliberalismin vaikutuksesta suomalaiseen sosiaalipolitiikkaan on esitetty myös epäileviä arvioita. Julkusen (2001, 285) mukaan 1990-luvun poliittiset valinnat säästökuureineen saattavat heijastaa pikemminkin suvereenin kansallisen olemassaolon ahdistusta ja taloudellista rationalismia kuin aitoa uusliberalistista ideologiaa. Julkunen perustelee näkemystään sillä, että Suomessa uusliberalististen oppien mukaista politiikkaa ei ole tehty minkään julkilausutun ideologian nimissä, toisin kuin esimerkiksi Thatcherin Isosa-Britanniassa (Hall 1992). On varmasti totta,

että suomalaisessa poliittisessa kulttuurissa välttämättömyyden retoriikka uppoaa eliittiin, kansaan ja mediaan paremmin kuin ideologisten julistusten esittäminen. Sellaista pidetään Suomessa helposti ”tyhjänpuhumisena”, mutta tämä ei silti mielestäni vie uusliberalismilta sen selitysvoimaa. Kuten esimerkiksi kokoomuksen puheenjohtajan Kataisen kansalaisjärjestöpuheenvuorosta tulee ilmi, myös uusliberalistista politiikkaa ohjaavat ideologiset, arvoista ja maailmankatsomuksesta riippuvat oletusjärjestelmät. Ei rationaalisuus ole uusliberalistisen ajattelun yksityisomaisuutta: myös hyvinvointivaltiota voidaan puolustaa talousretoriikkaan perustuvilla argumenteilla, ovathan kansalaisten korkea koulutus ja yhteiskunnassa vallitseva yleinen luottamuksen ilma-
piiri maan kilpailukykyä vahvistavia ominaisuuksia. Uusliberalismin ideologisuutta ei pidä kiistää, vaan pikemminkin se tulee kaivaa esiin eliitin näennäisen pragmaattisten puheenvuorojen alta.

Uusliberalismi on esimerkki sellaisista aatejärjestelmistä, joita Stuart Hall (1992, 351) kutsuu ”organisisiksi ideologioiksi”. Niiden tarkoitus on propagoida itseään kaikkialla yhteiskunnassa ja luoda yhteinen, jaettu tahtotila jonkin historiallisen tehtävän toteuttamista varten. Uusliberalismi ei olisi niin tehokas, ellei se olisi levinnyt laajalti yhteiskuntaan, aina ihmisen arkiajatteluun asti. Hallin mukaan (1992) arkiajattelu on itsessään populaaria ideologiaa; se on spontaani, itsestään selvä käsitys maailmasta. Tiedotusvälineillä on merkittävä rooli eräiden arkipäiväisten selviöiden toistajana ja vahvistajana. Ajatellaan vaikka jokapäiväisiä talousuutisia, joissa talouskasvu on aina taustalla kyseenalaistamattomana lähtöoletuksena. Uutisten uskottava vaikutelma johtuu paljolti niiden institutionaalisesta asemasta ja vakiintuneesta esitysmuodosta; uutisen uskottavuus on eräänlainen sanaton sopimus toimittajien ja yleisön välillä (Riddell 1998, 210). Ei siis ole yhdentekevää, millaisen kuvan maailmasta uutiset antavat.

Valtiokeskeinen perinne näkyy lehti- kirjoittelussakin

Vaikka uusliberalistinen, valtion roolia kaventava ja markkinaohjausta lisäävä kehitys on edennyt 1990-luvulta lähtien yhä syvemmälle yhteiskuntaelämään, Suomi on edelleen perusolemukseltaan valtiokeskeinen maa. Valtiokeskeisyyttä ovat vahvistaneet – ja vahvistavat yhä – luterilaisuuden,

yhtenäisen peruskoulun ja yleisen asevelvollisuuden tapaiset instituutiot (esim. Nousiainen 1998, 12). Valtiokeskeisyys juontaa juurensa saksalaisen filosofin G. W. F. Hegelin ajattelusta, jota Suomessa edusti J. V. Snellman. Heidän filosofiaansa kuuluu olennaisesti käsitys valtiosta subjektina (Pulkkinen 1998, 17). Hegelin filosofian ydin on metafyyminen, objektiivinen idealismi. Hänen mukaansa todellisuuden perusolevainen on *maailman henki*, joka kehittyy omaehtoisesti kohti suurempaa vapautta ja rationaalisuutta. Ilmeisesti hegeliläisyyden vaikutuksesta yksilöä korostava liberalismi ei ole koskaan oikein kunnolla juurtunut Suomeen, ainakaan sillä tavoin kuin angloamerikkalaisessa maailmassa. Heikki Heikkilä (2001, 65) on löytänyt merkkejä hegeliläis-snellmanilaisesta yleistahdosta Suomen EU-jäsenyyttä edeltäneestä Helsingin Sanomien kirjoittelusta. Heikkilän mukaan suomalaisessa julkisessa keskustelussa on tapana puolustaa yhteiskunnan yhtenäisyyttä vastustamalla sisäisiä jännitteitä. Kaiken perustana on oletus tietynlaisesta ”kansan yhteisestä edusta”, abstraktista yleistahdosta. Tämän historiallis-ideologisen taustan tunteminen auttaa ymmärtämään, miksi hyvinvointivaltiolla on Suomessa niin vankka asema ja kannatus.

Valtiokeskeisyyden puolesta puhuu myös yksi selvästi havaittava yhteiskunnallinen trendi: julkiset sosiaali- ja terveysmenot ovat kasvaneet varsin tasaisesti 1980-luvun alusta lähtien. Tosin 1990-luvun jälkipuoliskolla menojen kasvu pysähtyi muutamaksi vuodeksi ja jopa laski hieman. 2000-luvulla sosiaali- ja terveysmenot ovat jälleen kasvaneet vajaan viiden prosentin vauhtia (Stakes 2006). Kuitenkin sosiaalimenoihin käytetään entistä pienempi osuus bruttokansantuotteesta, vaikka sosiaalimenot sinänsä ovatkin kasvaneet (Tilastokeskus 2006). Uusliberalistisen kehityksen puolesta puhuu myös se, että kansalaisten väliset tuloerot ovat jatkuvasti lisääntyneet. Eniten ansaitsevan kymmenesosan tulot ovat vuosina 1990–2004 kasvaneet 37,5 prosenttia ja pienituloisimman kymmenesosan 9,4 prosenttia. Ansiotuloja vähemmän verotetuista osinkotuloista ja myyntivoitoista suurituloisin kymmenesosa vei vuonna 2004 peräti 85 prosenttia. (Tilastokeskus 2005.)

Tilastot kertovat yhtä aikaa muutoksesta ja pysyvyydestä: julkisen sektorin rooli hyvinvointipalveluiden tuottajana on yhä vankka, mutta sen osuus on hieman vähentynyt: vuonna 1990 julkinen sektori tuotti sosiaalipalveluista 87,9 ja vuonna 2002 enää 76 prosenttia. Terveyspalve-

luiden kohdalla osuus on pudonnut maltillisemmin, 85,3:sta 83,2 prosenttiin. Samalla kolmannen sektorin osuus on lisääntynyt jonkin verran: sosiaali- ja terveysministeriön tilastojen mukaan järjestöt tuottivat vuonna 2002 sosiaalipalveluista 18,1 prosenttia, kun vuonna 1990 luku oli ollut 11,6 prosenttia. Terveyspalveluissa järjestöjen osuus ei näytä lisääntyneen, vaan osuus on pysytellyt viiden prosentin tuntumassa. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2006.)

Jos kolmannen sektorin merkityksen lisääntymistä, julkisen sektorin roolin vähentymistä ja tuloerojen kasvua käytetään uusliberalismin indikaattoreina, uusliberalisoitumista on kiistatta tapahtunut yhteiskunnassa. Tästä seuraa hypoteesi, että myös median sisältö on muuttunut uusliberalistiseen suuntaan. Onko näin käynyt sosiaali- ja terveyspoliittisen lehtikirjoittelun kohdalla? Sitä lähdän seuraavaksi selvittämään.

Aineisto, menetelmät ja teoreettinen tausta

Tässä artikkelissa empiirisen analyysin kohteena ovat kolmen suuren päivälehdessä (Helsingin Sanomat, Aamulehti ja Ilkka) sosiaali- ja terveyspoliittiset jutut vuosilta 1986, 1996 ja 2006. Aineisto on kerätty tasavälisellä otannalla niin, että kultakin vuodelta on tutkittu aina sama ajanjakso, helmikuun kaksi ensimmäistä viikkoa. Helmikuun alkupuoli on valittu siksi, että se on vuodenvaihteesta suhteellisen tavanomainen aika: valtiopäivät ja muu poliittinen elämä ovat hyvässä vauhdissa, eikä siihen osu yleisiä lomajaksoja, vaaleja tai muita suuria tapahtumia, jotka tekisivät siitä jotenkin poikkeuksellisen. Tarkoitus oli kerätä sellainen aineisto, joka kuvastaisi riittävän laajasti kyseisen ajan henkeä tutkimuksen aihepiiriin kannalta ja mahdollistaisi lehtien välisen vertailun. Ainoa hieman poikkeavuutta aiheuttava tekijä oli vuosittaisen Yhteisvastuukeräyksen osuminen tutkimusjaksolle. Tämän vuoksi hyväntekeväisyydestä kertovia juttuja tuli mukaan kenties enemmän kuin jonain muuna satumanvaraisesti valittuna ajankohtana olisi tullut. Toisaalta tämä antoi mahdollisuuksia vertailla, kuinka paljon painoarvoa lehdet antavat Yhteisvastuukeräyksen kaltaiselle tapahtumalle. Sekin kertoo lehtien profiileista.

Aineiston lehdet edustavat omalla alueellaan laajaa yleisjulkisuutta ja toimivat näin merkittä-

vinä mielipidevaikuttajina. Varsinkin maakuntalehdillä on nykyisin omalla levikkialueellaan lähes monopolimainen asema, ja niillä on perinteisesti nähty olevan koko alueen henkistä ja taloudellista hyvinvointia edistävä funktio (Hujanen 2000). Helsingin Sanomilla on alueellisen vaikutusvaltansa lisäksi myös valtakunnallinen ulottuvuus. Lehdet ilmestyvät eri alueilla ja ovat taustoiltaan sangen erilaisia: pirkanmaalainen Aamulehti oli kokoomuksen ja eteläpohjanmaalainen Ilkka keskustan äänenkannattaja 1990-luvun vaihteeseen asti. Uudenmaan maakuntalehti Helsingin Sanomat irtautui nuorsuomalaisuudesta jo 1930-luvun alussa, ja nykyisin sen linjaa voidaan luonnehtia lähinnä yleisliberaaliksi.

Aineistoon otettiin kaikki sellaiset jutut, joiden selvänä pääaiheena ovat hyvinvointivaltiota sekä sosiaali- ja terveyspolitiikkaa koskevat asiat. Jutut ilmestyivät lehtien pääkirjoitussivuilla, yleisönosastoissa ja kotimaan uutisosastoissa. Jutut jaettiin aihealueen perusteella seitsemään luokkaan (ks. taulukko 1). Lisäksi tutkittiin, kuuluuko jutun aihe julkisen sektorin vai kolmannen sektorin toiminnan piiriin. Tällä karkealla jaotellulla pyrittiin saamaan kuva hyvinvointivaltio- ja hyvinvointiyhteiskunta-teemojen yleisyydestä. Yksityistä sektoria ei tässä tutkimuksessa tarkastella erikseen, koska sitä käsittelevien juttujen osuus oli hyvin pieni ja sitä käsiteltiin lähes aina eräänlaisena julkisen sektorin jatkeena (esimerkkinä Kelan korvaukset yksityiselle terveydenhoidolle). Pidän jaottelua julkiseen ja kolmanteen sektoriin tutkimuksellisesti hedelmällisenä, koska palvelujen tuottamisen laajamittainen siirtyminen järjestöille merkitsi perustavanlaatuisia muutosta koko suomalaisessa yhteiskuntajärjestelmässä ja elämäntavassa.

Määrälliseen aineistoon kelpuutettavia juttuja kertyi yhteensä 186, joista 91 oli Helsingin Sanomissa, 51 Ilkassa ja 44 Aamulehdessä. Aineiston edustavuus ansaitsee kriittisen huomion, sillä juttujen määrät toimijaluokkaa kohden jäävät joidenkin muuttujien kohdalla pieniksi. Muutaman jutun eroista ei voi tehdä yleistyksiä, mutta jos jonkin muuttujan kohdalla on lehtien välillä kymmenien prosenttiyksiköiden ero ja ero vielä toistuu eri vuosina, kyse ei liene sattumasta. Journalistista työtä käsittelevissä tutkimuksissa on havaittu, että vaikka journalismin tekijät vaihtuvat, itse journalismi muuttuu hyvin hitaasti (Golding & Elliot 1979, 207). Yleinen yhteiskunnallinen ilmapiiri, viestinten organisaatiokulttuuri ja

työtapojen rutiininomaisuus johtavat siihen, että jotkut journalismin peruselementit pysyvät varsin pitkään vakioina (Shoemaker & Reese 1991, 86). Tämän vuoksi katsoin, että kaksi otosviikkoa vuotta ja lehteä kohti antaa riittävän tarkan kuvan lehtien tavasta käsitellä sosiaali- ja terveyspoliittisia aiheita. Aineiston edustavuuden puolesta puhuu sekin, että juttujen kokonaismäärä pysyi otosvuosina samassa suuruusluokassa: 54 (1986), 64 (1996) ja 68 (2006).

Aineistoa analysoidaan sekä määrällisiä että laadullisia menetelmiä käyttäen. Määrällisessä sisällön erittelyssä jutusta koodataan muuttujia ennalta määritellyn koodausrunгон mukaisesti ja näin saatu data käsitellään taulukkolaskentaohjelmalla. Määrällisen analyysin havaintoyksikkönä on juttu; se voi olla joko uutinen, pääkirjoitus, kolumni tai yleisönosastokirjoitus. Määrällinen analyysi muodostaa tutkimukselleni tukijalan piirtäen esiin aineiston suuret linjat. Tätä kokonaiskuvaa tarkennan laadullisella lähiluvulla, jota voisi kuvata lähinnä diskurssianalyttiseksi. Diskurssianalyysissä pyritään muun muassa tekemään näkyviksi kielenkäyttöön sisältyviä, usein piileviä olettamuksia siitä, mikä maailmassa on luonnollista (Jokinen & al. 1993, 18–19).

Artikkelini tieteenteoreettinen positio on konstruktivistinen: tutkin sitä, miten todellisuutta kuvataan ja luodaan sosiaalisissa käytännöissä, tässä tapauksessa lehtikirjoittelussa. En kuitenkaan ole puhtaan konstruktivismiin kannalla, vaan lähtökohtanani on eräänlainen välimuoto, jota kutsutaan strukturalistiseksi konstruktivismiksi. Sen mukaan todellisuutta määrittävät yhteiskunnalliset ja sosiaaliset rakenteet, jotka ovat rakentuneet ajan kuluessa ja jotka yhä muuttuvat kaiken aikaa (ks. Bourdieu 1990; Kauppi 2004). Lähdän siis siitä, että todellisuus on sekä symbolista että aineellista: vaikka todellisuutta luodaankin sosiaalisissa käytännöissä, todellisuudella on myös rakenteellinen, objektiivinen puolensa (esimerkiksi lehtien levikkialueen koostumus, omistusrakenteet jne.), joka määrittää sosiaalisten käytäntöjen toteutumismahdollisuuksia.

Median vaikutusta ei ole mahdollista selvittää tässä yhteydessä. Aikaisemman tutkimuksen perusteella kuitenkin tiedetään, että mediasta ihmisten mieliin jäävät parhaiten todellisuutta koskevat yleiset ilmaukset ja tulkinnat (Kensicki 2004, 54). Tämän tiedon nojalla voidaan olettaa, että ihmisten käsitys sosiaali- ja terveyspoliittisista kysymyksistä riippuu enemmän lehtien edustamista suu-

rista linjoista (esim. sosiaalidemokraattinen verotukseen perustuva universaali malli vs. liberalistinen yksityisten kansalaisten omaehtoiseen aktiivisuuteen perustuva malli) kuin käytännöllisten yksityiskohtien raportoinnista (esim. siitä, miten opintoraha tai toimeentulotuki on seurailut yleistä hintatason kehitystä tai minkä laitoksen kautta mikäkin tuki maksetaan). Toki yksityiskohdilla on merkitystä kokonaisuuden kannalta, mutta median vaikutusvalta on suurimmillaan silloin, kun yhteiskunnan kokonaiskuva esiintyy jutuissa valmiiksi tulkittuna, silloin, kun lehti antaa lukijoilleen ymmärtää: ”näin asiat ovat”.

Median vaikutuksesta oleellista tietoa on tuonut myös agenda setting -tutkimus eli päiväjärjestystutkimus: nostamalla puheaiheita julkiselle asialistalle viestimet vaikuttavat ennen muuta siihen, mitä asioita ihmiset ylipäättään pitävät tärkeinä ja keskustelun arvoisina (McCombs & Shaw 1972, 180 & 1993, 62). Tätä taustaa vasten voidaan olettaa, että jos hyvinvointivaltioon liittyvät kysymykset ovat runsaasti esillä mediassa, niiden painoarvo ihmisten mielissä kasvaa. Toisaalta sosiaali- ja terveyspolitiikka on ihmisille muutenkin niin läheinen ja jokapäiväistä elämää koskettava aihealue, että median esittämällä kuvalla ei välttämättä ole niin suurta merkitystä kuin jotain etäisempää aihetta, kuten turvallisuuspolitiikkaa, koskevassa uutisoinnissa.

Sitä kautta medialla on kuitenkin vaikutusvaltaa, että tiedotusvälineiden välittämien juttujen perusteella ihmiset muodostavat sosiaali- ja terveyspolitiikasta kokonaiskuvan, joka on arkikokemusta laajempi. Tämä puolestaan saattaa vaikuttaa heidän äänestyskäyttäytymiseensä. Media voi myös nostaa tehokkaasti ongelmia ja epäkohtia yleiseen tietoisuuteen, kuten viime keväänä vanhustenhoidon parantamista vaatinut kansalaisliike osoittaa. Media pystyy luomaan kuvitteellisia yhteisöjä (Kunelius 1998, 12) ja toimimaan jopa julkisena omanatuntona.

Lehtien profiilit poikkeavat toisistaan

Määrällinen ja laadullinen analyysi paljastavat eroja lehtien profileissa. Tavallisestihan ajatellaan, että uutiset ovat neutraaleja ja lehden arvo maailma tulee esille vain pääkirjoituksissa ja päätoimittajien kolumneissa. Tutkimus kuitenkin osoittaa, että lehtien ideologinen painotus ulottuu myös uutisiin. Esimerkiksi Ilkan sosiaali- ja

terveyspoliittisessa kirjoittelussa on vahva kristillistä etiikkaa korostava perusvire. Vuonna 1986 joka kolmannessa Ilkan sosiaali- ja terveyspoliittisessa jutussa oli kristillinen näkökulma, ja myös vuosina 1996 ja 2006 niitä oli useita. Vastaavasti Aamulehdestä ja Helsingin Sanomista kristillinen näkökulma puuttui lähes kokonaan; ne ovat selvästi maallistuneita lehtiä.

Uuskonservatismi ei ole sama asia kuin uusliberalismi, mutta niille on yhteistä muun muassa usko markkinoiden vapauteen. Ilkka on arvokysymyksissä konservatiivinen, mutta talouskysymyksissä sen linja on varsin etäällä uuskonservatismista tyyliin Thatcher, Reagan ja Bush. Tätä kuvastaa päätoimittaja Kari Hokkasen kolumni (2.2.1986), joka on otsikoitu ”Kapitalistien ahneus nakertaa suomalaisten moraalialia”. Kirjoituksessa Hokkanen hahmotteli lehensä ideologista paikkaa tavalla, joka muistuttaa keynesiläisyyttä: ”Kyllä jotakin täytyy olla villin amerikkalaismenon ja sosialismin ankean moninkertaisen jonotuksen välisäkin. Sen löytyminen on moraalinen kysymys.”

Siinä, missä Ilkka painotti moraalista puolta, Helsingin Sanomat tarkasteli yhteiskuntaa institutionaalisen suunnittelunäkökulmasta. Esimerkiksi pääkirjoituksessaan 3.2.1986 lehti linjasi, että ”tukimuotojen ja verovähennysten asemasta yhteiskuntapolitiikkaa olisi muutettava olennaisesti”. Tämä lausunto kuvastaa lehtien välisen linjojen eroa: ainakin vuosien 1986 ja 1996 Helsingin Sanomissa näkyy usein usko yhteiskunnallisen suunnittelun ja sääntelyn mahdollisuuksiin. Tällainen perusajatus löytyy kyllä Ilkastakin, mutta siinä korostuu enemmän yksilöiden ja paikallisyhteisöjen rooli kuin virallista toimijuutta painottavassa Helsingin Sanomissa. Ilkassa nähdään, että muutos kohti parempaa (poispäin ”villistä amerikkalaismenosta” ja ”ankeasta sosialismista”) lähtee omaehtoisesta aktiivisuudesta, kristillistä moraalialia vaalivista isänmaan asukkaista, ei niinkään sosiaalidemokraattisen ajatteluperinteen mukaisesta vahvasta valtiosta ja korporatioista. Itse asiassa Ilkka tuo monissa kirjoituksissaan esiin vahvan kriittisyytensä kolmikantajajärjestelmää ja varsinkin SAK:ta kohtaan.

Vuosina 1986 ja 1996 Aamulehdessä oli vallalla valtio- ja verokielteinen, oikeistolais-autoritaarinen perusvire. Niin pääkirjoituksissa kuin uutisissa muistutettiin usein sosiaaliturvan passivoitavasta vaikutuksesta. Vuonna 1986 Aamulehden pääkirjoitukset olivat tutkituista lehdistä lähimpänä uuskonservatismiin oppeja: niissä esimer-

kiksi kritisoitiin suomalaisia ”valtio hoitaa kaiken” -asenteesta ja siitä, kuinka valtion tulo ”kukunjakajaksi” haittaa kuluttajahintojen alennuksia. Vuonna 2006 Aamulehden linja on kuitenkin selvästi liberaalimpi kuin aikaisempina vuosina. Varsin humaaniin sävyyn jutuissa vaaditaan inhimillisempää vanhustenhoitoa ja tehdään selväksi, ettei raha saisi ratkaista kaikessa.

Helsingin Sanomissa sosiaali- ja terveystaloudellisten juttujen paljous pistää silmään jo vuoden 1986 lehtiä tutkiessani. Näinä markkinaohjauksen aikoina on kiinnostavaa havaita, että Helsingin Sanomissa oli 3.2.1986 pääkirjoitus otsikolla ”Yhteiskunnan suunnitteluun lisää sosiaalipolitiikkaa”. (Tällaiset jutut on koodattu taulukossa 1 luokkaan yleiset yhteiskunnalliset kysymykset.) Tuolloin pääkirjoituksissa käytettiin vielä yleisesti monikon ensimmäistä persoonamuotoa puhuttaessa yhteiskunnallisista asioista (esim. ”sosiaalipolitiikkamme arviointi on saanut uutta vauhtia”). Tällainen ilmaisu kielii vielä vanhasta, yhteisöllisestä jälleenrakennus-Suomesta. Kyseisen pääkirjoituksen julkaisuajankana Pertti Alasuutarin (1996) kuvailema suunnittelutalouden aikakausi oli vasta tulossa tiensä päähän ja muuttumassa kilpailutaloudeksi. Kaksikymmentä vuotta myöhemmin (14.2.2006) Helsingin Sanomat kertoikin kokosivun jutussaan suurella otsikolla, että ”Suomesta tuli rikkaampi ja julmempi kahdessa vuosikymmenessä”. Myös kainalojutun otsikko on paljonpuhuva: ”Turvallinen lintukoto jäi 1980-luvulle”. Juttu perustui kahteen yhteiskunnallista muutosta käsittelevään tutkimukseen, ja siinä haastateltiin myös muutamaa tavallista kansalaista, jotka vahvistivat omasta kokemuksestaan tutkimusten sanoman.

Määrällisen analyysin tasolla eri vuodet eivät eroa toisistaan jyrkästi. Sekä juttumäärät että puheenaiteiden ja toimijoiden jakaumat pysyvät suunnilleen samalla tasolla, niin myös kuviossa 1 esitetty julkisen sektorin ja kolmannen sektorin välinen jakauma. Määrällisessä analyysissä ilmenevistä ajallisista muutoksista tulee muutenkin tehdä vain varovaisia päätelmiä, sillä aineisto on varsin pieni. Laadullinen tarkastelu on tässä suhteessa kuvaavampi, sillä uutisviikkojen erilaisuudesta huolimatta jotkut perustavat ajattelutavat ovat varsin pysyviä. Laadullinen analyysi osoittaa sen, että lehtien väliset ideologiset erot ovat pienentyneet, vaikkakin Helsingin Sanomissa siirtymä on ollut vähäisempi kuin muissa tutkituissa lehdistä. Samansuuntaisia tuloksia on saatu myös aikai-

semmassa tutkimuksessa (Holmberg 2004). Kärjistäen voisi sanoa, että vuonna 1986 Ilkka oli aiheiltaan ja sävyiltään kuin nykyajan Kotimaa ja Aamulehti kuin nykyajan Talouselämä. (Kotimaa on kristillis-yhteiskunnallinen viikkosanomalehti ja Talouselämä talousasioihin keskittyvä aikakauslehti.) Erojen kaventuminen saattaa johtua ainakin siitä, että yhteiskunnan yleinen ilmapiiri on muuttunut arvojen suhteen aiempaa liberaalimmaksi ja Suomi on avoimempi kaikenlaisille kansainvälisille vaikutteille kuin vielä 1980-luvulla.

Taulukon 1 luokitukset on tehty hyödyntäen Stakesin käyttämää sosiaalimenojen tilastointitapaa. Siinä luokkia on yhdeksän, hallinto mukaan luettuna. Tässä luokitukset on pyritty tekemään niin, että ne vastaisivat mahdollisimman hyvin lehtijuttujen aihealueita. Viides luokka, yleiset yhteiskunnalliset kysymykset, on lisätty luokituksen sen vuoksi, että katsoin tarpeelliseksi erottaa tällaiset yhteiskunnan kehitystä laajasti hahmottavat jutut konkreettisista, tapauskohtaisista jutuista, joita sosiaali- ja terveystaloudellisessa uutisoinnissa on eniten.

Taulukosta 1 piirtyy esiin lehtien profiileihin liittyviä eroavaisuuksia. Sosiaaliturvaa ja -etuuksia käsitellään prosentuaalisesti eniten Aamulehdessä, ja usein siihen kuuluu negatiivinen kehitys. Esimerkkeinä voidaan mainita useat jutut, joissa kerrotaan toimeentulotuen väärinkäytöksistä. 4.2.1996 Aamulehti puolestaan julkaisi parin kokosivun laajuisen sunnuntaiosaston juttukokonaisuuden, jossa käsiteltiin negatiiviseen sävyyn ”mammuttimaista” Kansaneläkelaitosta otsikolla ”Mahtavan Kelan tehtävät paisuvat”. Näiden esimerkkien tapaisia juttuja ei löytynyt lainkaan Helsingin Sanomista tai Ilkasta, vaikka aineisto kerättiin samalta ajalta. Toki lehdistä on myös joitakin juttuja, jotka eivät ole linjassa niiden profiilin kanssa, mutta ne ovat harvinaisia.

Ylivoimaisesti suurin osa aineiston jutuista on uutisia (taulukko 2). Uutiset ovat jo institutionalisoituneen muotonsa vuoksi varsin virallisia; ne ovat auktorisoituja kuvauksia todellisuudesta (Kensicki 2004, 54), eikä niiden muotoa yleensä pohdita tai kyseenalaisteta (Ridell 1998). Kun vielä valtiollaan ja kuntien edustajien osuus toimijoista on suuri (taulukko 3), voidaan sanoa, että lehdet välittävät sosiaali- ja terveystaloudellisia kysymyksistä hyvin virallisen, kenties jopa byrokraattisen kuvan. Tämä kyllä sopii hyvin suomalaisen ajatusmaailmaan: meillä perusturva, sairaanhoitoa ja muita hyvinvointipalveluja pidetään nimen-

Taulukko 1. Aihepiirien jakaumat Aamulehden, Helsingin Sanomien ja Ilkan sosiaali- ja terveystieteellisessä kirjoittelussa 1986, 1996 ja 2006, %

	Aamulehti	Helsingin Sanomat	Ilkka	Yhteensä n
Sosiaaliturva ja -etuudet	39	27	24	54
Terveydenhuolto	11	24	8	31
Vanhusten hoito	18	13	18	29
Perheiden ja lasten tuki	11	14	10	23
Yleiset yhteiskunnalliset kysymykset	5	15	12	22
Vähäosaisten auttaminen	11	4	22	20
Vammaisten hoito	5	1	8	7
Yhteensä, %	100	100	100	
Yhteensä, n	44	91	51	186

Taulukko 2. Juttutyyppejen jakaumat Aamulehden, Helsingin Sanomien ja Ilkan sosiaali- ja terveystieteellisessä kirjoittelussa 1986, 1996 ja 2006, %

	Aamulehti	Helsingin Sanomat	Ilkka	Yhteensä n
Utinen	66	67	82	132
Yleisönosastokirjoitus	18	13	12	26
Pääkirjoitus	7	11	1	14
Kolumni	9	9	5	14
Yhteensä, %	100	100	100	
Yhteensä, n	44	91	51	186

omaan virallisten toimijoiden, ei niinkään satunnaisten harrastajien toimenkuvana. Lehdet siis heijastavat ainakin tässä suhteessa yleisöpintaansa. Helsingin Sanomien virallisesta yleisilmeestä kertoo sekin, että lehdessä on suhteellisen paljon sosiaali- ja terveystieteellisiä käsitteleviä pääkirjoituksia. Sen sijaan Ilkassa niitä on hyvin vähän.

Päätoimijaksi luokitellaan se henkilö tai instanssi, joka mainitaan jutussa ensimmäisenä tai jonka näkökulman voi tulkita olevan jutussa kaikkein hallitsevimmissa asemassa (toimija esiintyy otsikossa, ingressissä tai jossakin kolmesta ensimmäisestä kappaleesta). Kirkon edustajat ovat Ilkassa esillä enemmän kuin muissa lehdissä, tosin määrät ovat hyvin pieniä (taulukko 3). Laadullinen analyysi vahvistaa kuitenkin käsityksen Ilkan kristillisyydestä. Muissakin toimijaryhmissä on eroja. Kunnan edustajien suuri määrä Ilkassa sopii

lehden maakunnalliseen painotukseen. Helsingin Sanomissa on selvästi vähiten tavallisia kansalaisia: sen kirjoittelu on lähempänä virkamiesten ja muun eliitin puhetapoja kuin muiden lehtien. Ylipäänsä Helsingin Sanomien kirjoittelussa sosiaali- ja terveystieteelliset aiheet liittyvät useimmiten laitoksiin ja instituutioihin, kun taas Ilkan painotus on epämuodollisempi, lähimmäisen omaehtoisen auttamiseen liittyvä. Aamulehdessä taas vuosina 1986 ja 1996 sosiaali- ja terveystieteellinen kirjoittelu oli niukkaa ja taloudellisen, kuria painottavan puhettavan kehystämää. Kuitenkin vuonna 2006 Aamulehdessäkin näkyy tajaan inhimillisiä arvoja: esimerkiksi yhteiskunnan eriarvoistumisesta ja vanhusten kohtelusta kannetaan huolta pääkirjoituksia myöten.

Helsingin Sanomissa lehden omat toimittajat osallistuvat muita lehtiä aktiivisemmin puhetapo-

Taulukko 3. Päätoimijoiden jakaumat Aamulehden, Helsingin Sanomien ja Ilkan sosiaali- ja terveystieteisessä kirjoittelussa 1986, 1996 ja 2006, %

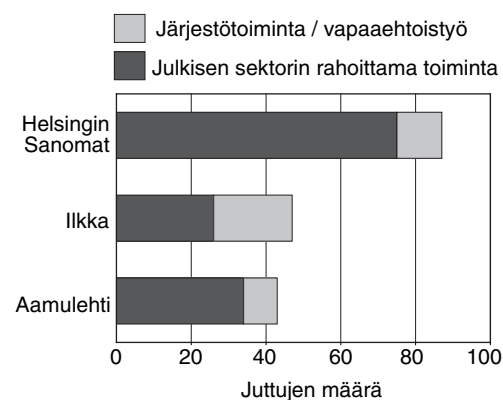
	Aamulehti	Helsingin Sanomat	Ilkka	Yhteensä n
Valtiovallan ja puolueiden edustajat	20	23	20	40
Kunnan edustaja	11	17	22	31
Tavallinen kansalainen	25	10	20	30
Virkamiehet ja asiantuntijat	16	17	10	27
Toimittaja	9	15	6	21
Kolmannen sektorin edustaja	5	11	10	17
Työmarkkinajärjestöjen edustajat	5	4	2	7
Kelan edustaja	7	1	2	6
Kirkon edustaja	0	0	8	4
Ei käy ilmi	2	2	0	3
Yhteensä, %	100	100	100	
Yhteensä, n	44	91	51	186

jen määrittelyyn, lähinnä kirjoittamalla kolumneja (taulukko 3). Tämä saattaa viestiä Helsingin Sanomien yleisestä pyrkimyksestä korostaa riippumattomuuttaan muista vallanpitäjistä ja osoittaa toimittajiensa kyky itsenäiseen kannanmäärittelyyn. Ilkassa ja Aamulehdessä yksittäiset toimittajat eivät nouse persoonina esiin yhtä voimakkaasti.

Kuvio 1 osoittaa karkeasti jaoteltuna sen, miten suuri osa jutuista kertoo julkisen sektorin rahoittamasta toiminnasta, siis hyvinvointivaltiota, ja miten suuri osa järjestötoiminnasta ja vapaaehtoistyöstä eli hyvinvointiyhteiskunnasta. Kokonaisuudessaan vaaka kallistuu selvästi hyvinvointivaltion puolelle. Tämä mittari ei kerro siitä, millaiseen sävyyn aiheita käsitellään, mutta se kertoo sen, että lehtien sosiaali- ja terveystieteellinen kirjoittelu nojautuu vahvasti julkisen sektorin rahoittamaan toimintaan ja että kolmas sektori toimii vain sen täydentäjänä. Poikkeuksen tekee Ilkka, jossa kolmas sektori haukkaa lähes puolet jutuista. Tämä on kuitenkin selitettävissä Ilkan kristillisellä painotuksella: lehdessä raportoitiin näkyvästi Yhteisvastuukeräyksestä ja muusta kirkon toimintaan liittyvästä hyväntekeväisyydestä.

Historiallisesti tarkasteltuna kolmannen sektorin korostuminen sopii hyvin Ilkan profiliin. Vaikka nykyään kolmannen sektorin roolin vahvistamista esitetään usein uusliberalistisista, valtion roolin supistamiseen tähtäävistä lähtökohdista, vapaaehtoistyön tausta on kilpailuyhteis-

Kuvio 1. Julkisen sektorin ja kolmannen sektorin toiminta Aamulehden, Helsingin Sanomien ja Ilkan sosiaali- ja terveystieteisessä kirjoittelussa 1986, 1996 ja 2006, n = 186

kuntaa edeltäneessä ajassa. Järjestöjen synnyn pohjana on yleensä ollut voimakas yhteiskunnallinen paine puutteen ja ongelmien poistamiseen. Sotien jälkeisenä aikana, jota Alasuutari (1996) kutsuu moraalitalouden kaudeksi, yleinen arvoympäristö tuki sosiaalisen kansanliikkeiden toimintaa (Jääskeläinen 2000, 91). Ilkan sosiaali- ja terveystieteisessä kirjoittelussa on yhä merkkejä moraalitalouden yhteisöllisestä, lähimmäisenrakkautta korostavasta arvomaailmasta.

Artikkelin alussa esitetty Jyrki Kataisen järjestöajatus näyttää hyvin kaukaiselta, kun sitä ver-

taa tutkimieni lehtien sosiaali- ja terveystalouteen kirjoitteluun. Vuonna 2006 vapaaehtoistyöhön ja kansalaisjärjestöihin perustuva hyvinvointimalli ei näytä olevan sen lähempänä kuin aikaisempinakaan vuosina, vaikka sosiaalipalveluiden tuottamisessa kolmannen sektorin osuus on vuosina 1990–2002 selvästi noussut (11,6 %:sta 18,1 %:iin). Tutkituissa lehdissä kolmannen sektorin toimijoiden osuus on varsin pieni verrattuna valtion ja kuntien edustajiin (taulukko 3). Kuvaa-vaan on, että kun Helsingin Sanomat oli pääkirjoituksessaan 9.2.2006 huolestunut Helsingin verotulojen vähäisyydestä, kirjoitus päättyi lyhyeen toteamukseen: ”Palveluja on paha mennä leikkaamaan”. 6.2.2006 Elinkeinoelämän tutkimuslaitoksen toimitusjohtaja Sixten Korkman painotti Vieraskynä-artikkelissaan, että hyvinvointivaltion rahoituksen kestävyys on turvattava.

Ilkka puolestaan muistutti moraalisisista näkökohdista 13.2.2006 pääkirjoituksessaan, joka on otsikoitu ”Yhteisvastuun ajankohtainen sanoma”. Siinä lehti linjasi, että ”päävastuu palveluiden järjestämisestä on tulevana vuosinakin oltava virallisilla tahoilla, kunnilla ja valtiolla, mutta se ei sulje pois yhteisvastuun, lähimmäisistä välittämisen tärkeyttä”. Kun vielä Aamulehtikin ottaa (tosin pienin varauksin) useissa vuoden 2006 pääkirjoituksissaan kantaa eriarvoisuuden vähentämisen puolesta, voidaan katsoa pohjoismaisella mallilla olevan varsin vankka lehdistön kannatus.

Johtopäätökset

Yhteenvedon voidaan todeta, että kokonaisuutena lehtijutut tukevat veroilla rahoitetun, laajan hyvinvointivaltion säilyttämistä. Tämä toteutuu kolmella tavalla. Ensinnäkin hyvinvointivaltio on useimmissa jutuissa kyseenalaistamattomana lähtöoletuksena, eräänlaisena kulttuurisena vakiona. Näitä juttuja on selvästi enemmän kuin sellaisia juttuja, joissa sosiaali- ja terveystaloutta käsitellään kolmannen sektorin näkökulmasta (kuvio 1). Toiseksi virallisten toimijoiden suuri osuus (taulukko 3) kertoo siitä, että nimenomaan valtiolliset ja kunnalliset tahot, ei niinkään kolmas sektori, pääsevät määrittelemään niitä puhetapoja, joiden rajoissa sosiaali- ja terveystaloutta käsitellään. Kolmanneksi etenkin vuoden 2006 jutuissa puhutaan usein yhteiskunnan muuttumisesta yhä eriarvoisemmaksi ja kylmemmäksi. On syytä olettaa, että tämän-

tapainen uutisointi tukee yleisön halua tulonjaon ja hyvinvoinnin tasaamiseen.

Tutkituista lehdistä Helsingin Sanomat on leimallisimmin sosiaalidemokraattisen mallin mukaisen hyvinvointivaltion puolustaja. Aamulehti on hieman kriittisempi julkista sektoria kohtaan, ja varsinkin vuosina 1986 ja 1996 lehdessä oli vallalla suorastaan kielteinen tapa käsitellä hyvinvointivaltiota ja verovaroin rahoitettuja palveluita. Silti kokonaisuutena Aamulehdenkään jutut eivät kiistä hyvinvointivaltion perusideaa, vaan pikemminkin niissä muistutetaan kipeistä taloudellisista reunaehdoista hieman Raimo Sailaksen tapaan. Ilkassa näkyy 2000-luvullakin kristillinen painotus, joka tosin on heikentynyt takavuosista. Ilkassa korostuu muita lehtiä enemmän kolmannen sektorin osuus, ennen kaikkea kristillispoijaista hyväntekeväisyyttä ja vapaaehtoistyötä käsittelevien juttujen muodossa. Ilkan sosiaali- ja terveystaloutta käsittelevissä kirjoituksissa painotus on siis hyvinvointiyhteiskunnan suuntaan, kun taas Helsingin Sanomissa ja Aamulehdessä aiheita käsitellään nimenomaan verovaroin rahoitetun hyvinvointivaltion puitteissa. Tästä huolimatta Ilkka ei ole hyvinvointivaltion supistamisen kannalla; lehdessä toistuu näkemys, että verovaroin rahoitetut palvelut eivät yksistään riitä, vaan sen lisäksi tarvitaan välittömämpää lähimmäisen auttamista.

Suurista linjoista ei näytä olevan perustavia ideologisia erimielisyyksiä: hyvinvointivaltio halutaan säilyttää, tai ainakaan sen alasajoa ei yksikään lehti tohdi suoraan esittää. Tällainen linjaus olisikin kaukana kansalaisten – siis maksavan lukijakunnan – ajatusmaailmasta. Esimerkiksi Elinkeinoelämän valtuuskunnan, Evan, asennetutkimuksissa on tullut toistuvasti ilmi, että yli 80 prosenttia suomalaisista pitää hyvinvointivaltiota aina hintansa arvoisena, vaikka sen ylläpito maksaa paljon (Torvi & Kiljunen 2005, 27). Tässä yhteydessä ei ole ollut mahdollista selvittää, miten lehtien jutut vaikuttavat yleisön mielipiteisiin ja käsityksiin. Aikaisemmasta tutkimuksesta kuitenkin tiedetään, että media pikemminkin vahvistaa yleisön jo olemassa olevia arvoja ja mielipiteitä kuin muuttaa niitä (esim. McCombs & Shaw 1993). Tällä perusteella voidaan olettaa, että tutkittujen lehtien sosiaali- ja terveystaloutta käsittelevien uutisointien ylläpitää olemassa olevaa tilannetta eli pohjoismaisen hyvinvointivaltion kannatusta.

Uusliberalistinen kilpailua ja markkinaohjausta korostava puhetapa on parin viime vuosikymmenen aikana noussut entistä hallitsevampaan roo-

liin niin päättäjien puheissa kuin median tavoissa käsitellä aiheitaan (Kantola 2002; Alasuutari 1996, 2004). Kuten edellä todettiin, tämän puhettavan yleistymisellä on historiallinen taustansa: Suomi on monien muiden teollisuusmaiden tavoin läpikäynyt 1980-luvulta alkaen perusteellisen suunnanmuutoksen, johon kuuluvat rahamarkkinoiden vapauttaminen, työmarkkinoiden jouston lisääminen ja julkisen sektorin sopeuttaminen (Julkunen 2001).

Uusliberalistinen globalisaatiokehitys ja sen tuomat paineet eivät kuitenkaan näytä muuttaneen suomalaisen lehdistön suhtautumista hyvinvointivaltioon, vaikka yksittäisiä kielteisiäkin puheenvuoroja toki esiintyy. Kysymys saattaa olla samasta ilmiöstä, jota Matti Heikkilä (2005, 1) pohti taannoin tämän lehden pääkirjoituksessa. Miten on mahdollista, että laman yli selvittiin ilman perustavanlaatuisia muutoksia? Hänen mukaansa selitys hyvinvointivaltion selviytymiselle liittyy kulttuuriseen syvärakenteeseen: ”julkinen tai kollektiivinen vastuu yhdistyneenä korkeaan veroasteeseen näyttäisi olevan niin syvästi juurtunut pohjoismaiseen ajatteluun ja tajuntaan, ettei edes makrotason taloudellisten ja poliittisten ehtojen muutos tuota rakennetasoisia muutoksia”. Sama näyttää pätevän median välittämään hyvinvointivaltio-kuvaan, vaikka se pintapuolisesti tarkasteltuna vaikuttaakin joskus aivan muulta kuin hyvinvointivaltion puolustamiselta. Myös journalistisen työn käytännöt ja uutisen rakenteen rutiininomaisuus ovat omiaan tukemaan jatkuvuutta (Golding & Elliot 1979; Ridell 1998).

Vaikka hyvinvointivaltion perusajatuksella on yhteinen kannatus, tutkimusaineiston analyysi paljasti huomattavia eroja lehtien tavoissa käsitel-

lä sosiaali- ja terveystaloudellisia kysymyksiä. Näistä tavoista muodostuu jokaiselle lehdelle oma profiilinsa, joka on säilynyt varsin johdonmukaisena vuodesta ja vuosikymmenestä toiseen. Kukin lehti muodostaa omalle lukijakunnalleen eräänlaisen mikrokosmoksen, jaetun merkitysympäristön, jonka rajoissa lukijat muodostavat käsityksiään sosiaali- ja terveystaloudellisten tilasta. Vuonna 1986 varsinkin Aamulehden ja Ilkan ideologiset piirteet olivat näkyvissä vielä selvemmin kuin nykyään, mikä selittyy paljolti niiden irrautumisesta puoluesiteistä ja yleisestä yhteiskunnan muutoksesta. Tietenkin nämä tekijät ovat vaikuttaneet muidenkin lehtien sisältöihin 1980-luvulta nykypäivään, mutta tutkitusta lehtikolmikosta muutos on koskettanut eniten Aamulehteä ja Ilkkaa; Helsingin Sanomat oli jo valmiiksi niitä ideologisesti ”laimeampi”. Edelleen on syytä korostaa, että aineisto kerättiin täsmälleen samalta ajanjaksoilta. Silti erot lehtien välillä olivat suuria. Tämä antaa viitteitä siitä, että suomalaisessa lehdistössä ei ole mitään yhtä ja kaikenkattavaa tapaa käsitellä sosiaali- ja terveystaloudellisia kysymyksiä.

Tuloksista voi tehdä sen tulkinnan, että sosiaali- ja terveystaloudellissa jos missä on olemassa paljon erilaisia lähestymistapoja, moraalikysymyksistä talouden koviin reunaehtoihin. Julkisen keskustelun laadun ja asioiden demokraattisen käsittelyn vuoksi olisi toivottavaa, että tämä lähestymistapojen kirjo tulisi kunnolla esiin eikä hukkuisi välttämättömyyteen vetoavan retoriikan alle. Vaikka ajoittain näyttääkin siltä, että politiikkaa vaivaavat vaihtoehdottomuus ja arvojen puute, ainakin eri lehtiä vertailemalla kuva sosiaali- ja terveystaloudellisista asioista paljastuu kaikkea muuta kuin yhdenmukaiseksi ja monoliittiseksi.

KIRJALLISUUS

- ALASUUTARI, PERTTI: Toinen tasavalta: Suomi 1946–1994. Tampere: Vastapaino, 1996
- ALASUUTARI, PERTTI: Suunnittelutaloudesta kilpailutalouteen. Miten muutos oli ideologisesti mahdollinen? Yhteiskuntapolitiikka 69 (2004): 1, 3–16
- BOURDIEU, PIERRE: The Logic of Practise. Stanford: Stanford University Press, 1990
- GOLDING, PETER & ELLIOT, PHILIP: Making the News. London: Longman Group Ltd, 1979
- HALL, STUART: Kulttuurin ja politiikan murroksia. Tampere: Vastapaino, 1992
- HEIKKILÄ, HEIKKI: Ohut ja vankka journalismi. Kansalaisuus suomalaisen uutisjournalismin käytännöissä 1990-luvulla. Tampere: Tampereen yliopistopaino, 2001
- HEIKKILÄ, MATTI: Valtio vastaa, mutta mistä? Pääkirjoitus. Yhteiskuntapolitiikka 70 (2005): 1, 1–2

- HOLMBERG, JUKKA: Etusivun politiikkaa. Yhteiskuntalisten toimijoiden representointi suomalaisissa sanomalehti uutisissa 1987–2003. Jyväskylä: Jyväskylä Studies in Humanities, 2004
- HUJANEN, JAANA: Journalismin maakunnallisuus. Alueellisuuden rakentuminen maakuntalehtien teksteissä ja tekijöiden puheissa. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 2000
- JOKINEN, ARJA & JUHILA, KIRSI & SUONINEN, EERO: Diskursianalyysin aakkoset. Tampere: Vastapaino, 1993
- JULKUNEN, RAIJA: Suunnanmuutos: 1990-luvun sosiaalipoliittinen reformi Suomessa. Tampere: Vastapaino, 2001
- JÄÄSKELÄINEN, JUKKA: Markkinoiden avaaminen ja kilpailun edistäminen sosiaalisen sektorin hyvinvointipalveluissa. Kauppa- ja teollisuusministeriön tut-

- kimuksia ja raportteja 15/2000. Helsinki 2000
- KANTOLA, ANU: Markkinakuri ja managerivalta. Poliittinen hallinta Suomen 1990-luvun taluskriisissä. Helsinki: Loki-kirjat, 2002
- KAUPPI, NIILO: Median sekundatodellisuus: Pierre Bourdieun konstruktivismi viestinnän tutkimuksena. Teoksessa: Mörä, Tuomo & Salovaara-Moring, Inka & Valtonen, Sanna (toim.): Mediatutkimuksen vaeltava teoria. Helsinki: Gaudeamus, 2004
- KENSICKI, LINDA JEAN: No Cure for What Ails Us: The Media-Constructed Disconnect between Societal Problems and Possible Solutions. *Journalism & Mass Communication Quarterly* 81 (Spring 2004): 1, 53–73
- KUNELIUS, RISTO: Viestinnän vallassa. Johdatusta joukkoviestinnän kysymyksiin. Helsinki: WSOY, 1998
- LÖPPÖNEN, PAAVO: 'Uusliberalismi' ei ole uutta eikä liberalismia. Tieteessä tapahtuu 5/2006, s. 46–47
- MCCOMBS, MAXWELL E. & SHAW, DONALD L.: The Agenda-Setting Function of Mass Media. *Public Opinion Quarterly* 36 (1972), 176–187
- MCCOMBS, MAXWELL E. & SHAW, DONALD L.: The Evolution of Agenda-Setting Research: Twenty-Five Years in the Marketplace of Ideas. *The Journal of Communication* 43 (1993): 2, 58–67

ENGLISH SUMMARY

Juho Rahkonen: The welfare state in print. Social and health policy issues in three Finnish newspapers in 1986, 1996 and 2006 (Printattu hyvinvointivaltio. Sosiaali- ja terveyspoliittisten aiheiden käsittely Ilkassa, Aamulehdessä ja Helsingin Sanomissa 1986, 1996 ja 2006)

This article examines the coverage of social and health policy issues in three major Finnish newspapers, i.e. Ilkka, Aamulehti, and Helsingin Sanomat, in 1986, 1996, and 2006. The empirical data consist of 186 articles published during the first two weeks of February in each year. The data are analysed by means of quantitative content analysis and qualitative discourse analysis.

Ever since the 1980s the political and other elite in Finland has shown a growing tendency towards neo-liberal thinking. Although Finland still remains a Scandinavian welfare state, a more market-oriented style of government and planning is challenging its basic elements, such as the principles of universalism. As part of the neo-liberal era, some politicians have suggested that the so-called third sector (NGOs, voluntary work and charity) be given greater responsibility for the production and provision of welfare services. In short, the tax-funded welfare state is coming under increasing challenge. This article aims to find out whether this challenge affects the media coverage of social and health policy issues.

The main finding is that the three newspapers support the current situation, i.e. the tax-funded welfare state. Their reporting on social and health policy seems to have remained mainly untouched by neo-liberalism. However, the coverage of the three newspapers varies widely and their articles (even news) are closely in line with their respective ideological and political positions. Among the three dailies, the largest number of articles (91) was published by Helsingin Sanomat, which also

- NOUSIAINEN, JAAKKO: Suomen poliittinen järjestelmä. Helsinki: WSOY, 1998
- PULKKINEN, TUIJA: Postmoderni politiikan filosofia. Helsinki: Gaudeamus, 1998
- RIDELL, SEIJA: Tolkullistamisen politiikkaa. Televisioutisten vastaanotto kriittisestä genrenäkökulmasta. *Acta Universitatis Tamperensis* 617. Tampere 1998
- SHOEMAKER, PAMELA & REESE, STEPHEN: Mediating the Message. *Theories of Influence on Mass Media Content*. New York: Longman, 1991
- TORVI, KAI & KILJUNEN, PENTTI: Onnellisuuden vaikea yhtälö. EVA:n kansallinen arvo- ja asennetutkimus 2005. Helsinki: Taloustieto Oy, 2005
- VÄYRYNEN, RAIMO: Globalisaatiokritiikki ja kansalaisliikkeet. Helsinki: Gaudeamus, 2001.

Internet-lähteet

- Sosiaali- ja terveysministeriö 2006: <http://www.stm.fi/Resource.phx/publishing/store/2006/03/pr1143626820155/passthru.pdf>
- Stakes 2006: <http://www.stakes.fi/FI/Tilastot/Aiheita/Sosiaalipalvelut/sosiaalimenot.htm>
- Tilastokeskus 2005: http://tilastokeskus.fi/ajk/tiedotteet/v2005/tiedote_074_2005-12-16.html
- Tilastokeskus 2006: <http://www.tilastokeskus.fi/tup/suoluk/index.html>

shows the strongest support for the welfare state. Although not politically affiliated, its ideological position could best be described as social democratic, at least as far as social policy issues are concerned. The ideological position of Aamulehti is more right-wing: in 1986 and 1996 it ran several articles that heavily criticised the strong role played by the state in Finnish society. Taxes were framed negatively almost without exception, and this was also the case in many articles concerning the social security system. Echoes of a rural, religious past still resound on the pages of Ilkka. Ideologically close to the Centre Party, it also maintains Christian values on the agenda. Among the newspapers studied here, Ilkka had the largest number and proportion of articles about charity. Many of these articles were in one way or another related to the church.

The three newspapers present a surprisingly different picture of social and health policy issues, even though the samples of articles were collected from the same period. The ideological differences have become less pronounced since 1986, but they have certainly not disappeared. The findings of the article support a constructivist interpretation of social policy coverage. Although some basic presuppositions are shared, each newspaper seems to have its own social political reality that it conveys to its readers. This also carries a message to politicians: the understanding of social and health policy is not as monolithic and unanimous as it may sometimes appear in the light of politicians' pragmatic discourse, but rather it is complex and diverse and involves several alternatives.

KEY WORDS

Newspaper, journalism, welfare state, neo-liberalism, social policy, Finland